

dr. Pandula Attila:

A Szepeskáptalanban található Szent Márton székesegyház funerológiai emlékei

(„Pandémiás” előadás a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságban,
2021. január 28.)

Először 15 éves koromban, 1970-ben jártam Szepeskáptalanban. Igen nagy hatást gyakorolt rám a félreeső helyen, igen nagy mértékben megőrződött ősi egyházi intézmény. Az épületek, a berendezések, a felszerelések, a könyvtár, a levéltár. Már ekkor megragadtak a heraldikai és funerológiai vonatkozások. Nagyon tetszettek a székesegyház harangjai is.

Pályám során, sokszor voltam e helyszínen kutatni. Különbőféle – vonatkozó – eredményeket publikáltam is. Legutoljára, még a „pandémiás” 2020-as év augusztusában is, módom nyílt egy rövid kutatóútra, éppen funerológiai témában.

A szepeskáptalanbeli Szent Márton székesegyház helyén, már a 12-13. században is állt egy – monumentális – román stílusban épült templom. Ennek maradványai, részben a mai templomba beépítve, részben annak a helyén, ma is megtalálhatók.

A ma is álló, késő gótikus épület a 15. század második felében épült. E század legvégén készült teljesen el. Az épületen, a 16. és a 18. században is folytak munkálatok. Belső berendezése is folyamatosan alakult. A székesegyház mai alakját a 19. század második felében nyerte el, az akkori nagyszabású restaurálás során. A 20-21. század fordulóján is voltak jelentős restaurálási, feltárási munkálatok a székesegyházban.

Eredetileg a szepesi káptalan székhelyeként szolgált a komplexum. 1777-ben, az akkori egyházszerkezeti reform során kialakított (szepesi) püspökség székhelye lett.

A templom, illetve közvetlen környezete, a kezdetektől temetkezési célokat is szolgált. Itt nyugszanak az itteni egyházi közösség vezetői, tagjai; valamint a kegyúri családokhoz tartozó, ill. az egyházi intézmény munkájában közreműködő világi személyek is.

A magyar emlékanyagban kiemelkedő helyszín a **Szapolyai család kápolnája**. Ez, külföldi előképek alapján, a 15. század legvégén épült. Eredetileg itt nyugodott pl. *Szapolyai Imre* († 1487.), *Szapolyai István* († 1499.), illetve utóbbi felesége: *Tescheni Hedvig* (a *Piast* uralkodóház oldalágából, † 1521.). Maguk a maradványok nem maradtak fenn, azonban a két *Szapolyai* tumbájának fedele ma is tanulmányozható. A mérvadó művészettörténeti kutatás ezeket az emlékeket tartja a korabeli magyar funerológiai kultúra legértékesebb emlékeinek.

A **Szent Márton székesegyház belső terében** különféle síremlékek maradtak fenn. Ezek a 15. század legvége és a 18. század eleje között itt eltemetett személyek emlékét őrzik. Döntően egyházi személyek, szepesi prépostok, a szepesi vár egyes kapitányai, kiemelkedő (helybeli) nemesek emlékét, különféle típusokba sorolható síremlékek őrzik. Említhető pl. *Backa Gábor* prépost († 1493.). *Váraljai Szaniszló* (pécsi püspök, szepesi prépost, † 1548.) síremléke átalakítva maradt fenn. *Teubler György* löcsei szenátor felesége: *Viti Mária* († 1597.), továbbá *Pethe Márton* prépost († 1605.) szintén itt nyugszik. *Balogh Miklós* (csanádi, majd váci püspök, prépost, † 1718.) síremléke is fennmaradt.

A Szent Márton székesegyház belső terében kiemelkedő **mortuáriumok** is fennmaradtak. Ezekből eredetileg még több is volt, de legkésőbb a 19. század során ezek egy része elkallódott. Ma is tanulmányozható a *Szapolyai* család mortuárium. (Ez egy jellegzetes, sziléziai-német halotti címerpajzs, 1500. körül készülhetett.)

Rákóczi Pál († 1626.), *bethlenfalvi gróf Thurzó Ádám* († 1645.), *gróf Erdődy Ádám* († 1668.), *gróf Csáky István* († 1670.) és *gróf Csáky (VIII.) István* mortuáriumi is kiemelkedő darabok.

A székesegyház alatt különféle kriptákat alakítottak ki. A korabeli általános gyakorlatnak megfelelően, ezeket időről-időre kiürítették. Az emberi maradványokat osszáriumban helyezték el. Ezt követően újra temetkeztek a sírboltokba, ám egyes kriptákat, megteltük után, véglegesen elfalaztak. E kripták döntő része a kutatás számára ismeretlen, nem elérhető. Ezeket a részleteket még a restaurálások, feltárások sem érintették.

Más kriptákat viszont a kora újkorban alakítottak ki, itt is érvényesült az előbbi gyakorlat is, de ezeket még a 20. század közepéig is használták. Tehát az 1918-as államfordulat után is temetkeztek ezekbe.

A **Szapolyai kápolna alatti kriptá** mai formájában a 17. század közepén alakult ki. Eredetileg az itt működő jezsuita rend tagjainak temetkezési helye volt. E rend távozását (1773.) követően, elsősorban a káptalanban szolgáló papi személyek temetkezési helye lett. Időnként a káptalanban, ill. püspökségnél szolgálatokat ellátó nemesi személyeket is ide temették. Ma 28 személy sírja található meg, közülük *Nemessányi Teréziát* említhetjük.

Az **ún. kanonoki kriptá, másnéven fő- vagy központi kriptá** 1728-ban került kialakításra. Itt is, a korabeli általános gyakorlatnak megfelelően, falfülkébe temették az elhunytakat. Itt egyházi méltóságok, így püspökök, segédpüspök, nagyprépost, kanonokok nyugszanak. E sírboltot egészen a 20. század második feléig használták.

Ezen kriptá esetében megjegyzendő, hogy egyes halottakat itt is kihantoltak, majd helyükre újra temetkeztek. A sírhelyeket esetenként kronologikusan, máskor azonban ettől teljesen eltérően töltötték be. A mai állapot szerint 69 személy nyugszik ebben a kriptában. Megemlíthetők pl. *Révay József* († 1806.) és *Zábojszky László* († 1870.) szepesi püspökök, *Késmárcsuky Roman* nagyprépost († 1880.), továbbá a kanonokok közül pl. *Mattyasovszky István* († 1815.), *Klinkovszky József* († 1832.), *Marczinkó József* († 1837.), *Hradszky József* († 1904.), *Baron Michael* († 1963.).

A **Csáky család kriptája**: 1639-től e família viselte Szepes vármegye „örökös főispánságát”. A család egyes tagjait korábban ugyancsak a templom területén, de ma már ismeretlen helyen helyezték örök nyugalomra. A családi kriptát 1728-ban alakították ki. Ezen a temetkezési helyen, falfülkében csak néhány személyt helyeztek el. Megjegyzem, hogy a család más helyszíneken, így pl. Szepesmindszenten is temetkezett. Az itt eltemetett családtagok közül megemlíthető pl. *Csáky Ferenc*, *Csáky István*, *Csáky Emánuel* († 1829.), utóbbi felesége: *Szirmay Anna* († 1836.), valamint *Csáky György* († 1788.).

1989-ben (az akkori Csehszlovákiában) ebben a kriptában emléktáblát helyeztek el, az itt nyugvók tiszteletére.

A **templom falában** is láthatók (másodlagos és harmadlagos elhelyezésű) préposti síremlékek, sírfedlapok. Ezek nyilvánvalóan egy korábbi gyakorlat emlékei, minthogy *Krivánszky Mátyás* († 1678.) és *Magunyay András* († 1687.) az itteni prépostság tagjai voltak. Láthatóan „uniformizált”, elegáns síremlékek alatt nyugodtak. Az ezeken található dombormű egyik mezejében – koszorúba foglalva – kelyhet ábrázoltak, nagyméretű ostyával, a másik mezőben pedig nemesi címerük szerepelt.

A **templom körül** különböző időszakokban, folyamatosan történtek temetkezések, és itt időről-időre régészeti feltárások is folytak.

Napjainkban a „káptalani város” egy távolabbi pontján alakítottak ki egy modern temetőt, az itteni egyházi személyek eltemetésére.